

Pernilla Garmy, Pampersstipendiat

Den goda pedagogiken lockar fram mer av barnet bakom autismen – erfarenheter av en förskoleverksamhet för barn med autism

Våren 2003 planerades det för en speciell förskoleverksamhet för barn med autism som skulle starta till hösten i området där jag arbetade som skolsköterska. Eftersom jag har ett särskilt intresse för detta, ansökte jag om Pampers stipendium genom Riksföreningen för barnsjuksköterskor för att utvärdera denna nya verksamhet. Det resulterade i en fallstudie som presenteras nedan. Ur intervjumaterialet med föräldrar och pedagoger utkristalliserades tre huvudkategorier: Pedagogik, Miljö samt Utveckling. Det kan ses som ett flöde, att pedagogik i samverkan med miljö ledde till utveckling. Personal och föräldrar berättade om hur nöjda de var med verksamheten, men av organisatoriska orsaker lades den ändå ner efter två år.

Pernilla Garmy

Barnsjuksköterska
pernilla.garmy@gmail.com

Bakgrund

Under två år (2003–2005) erbjöds en specialenhet för barn med autism inom den kommunala förskolan i en medelstor kommun i södra Sverige. Autismspektrumstörning är en genomgripande störning i utvecklingen som innefattar svårigheter med social interaktion, kommunikation och rigiditet i tankesätt och beteende (1). Tre barn med autism och utvecklingsstörning gick i denna specialenhet. Barnen var tidigare placerade på olika förskolor och var beroende av en assistent under hela vistelsen på förskolan. På vissa förskolor fanns det utrymme anpassat för individualiserat arbete, medan andra förskolor använde rum som tillfälligtvis var lediga. Enligt skolområdeschefen var det i princip kostnadsneutralt om förskoleverksamheten för barn med autism var samlade på samma förskola, eller om barnen var utspridda på olika förskolor med assistent. Den nystartade förskoleverksamheten förlades på en kommunal förskola, där miljön och pedagogiken anpassades för barn med autism. All personal på förskolan gavs en grundutbildning i funktionshindret autism, och den personal som direkt arbetade med barn med autism fick en fördjupad utbildning i TEACCH, Treatment and Education of Autistic and related Communication-handicapped CHildren. Två barnskötare och en specialpedagog arbetade direkt med barnen med autism och de hade tillgång till regelbunden handledning. På förskolan iordningställdes två rum för barnen med autism, den så kallade hemvisten. Här fanns individuella arbetsplatser för barnen där de kunde sitta tillsammans med en vuxen. Verksamheten var integrerad på så vis att varje barn tillhörde

en avdelning och deltog i den dagliga verksamheten där utifrån sina behov. Barnen med autism hade dessutom tillgång till hemvisten och kunde dra sig tillbaka där när det uppkom behov av ett strukturerat arbetssätt i lugn och ro (2). Höstterminen 2005 var barnen sju år och började i kommunens särskola för barn med autism, och specialenheten för barn med autism i förskolan lades ned.

Tidig upptäckt och intervention för barn med störningar i utvecklingen och/eller autismspektrumstörningar är av stor betydelse för barnens framtida funktionsnivå och livskvalitet (3). I förskoleåldern har barn med autism stor potential till utveckling, om inlärningsmiljön runt barnet är god (4). Ändå är det vanligt att det tar flera år innan dessa barn får anpassat stöd, och då har värdefull tid gått förlorad (5). Barn med autismspektrumstörningar kan gå i många olika former av förskoleverksamhet, men dess påverkan på barnen är lite utforskat. Studier om integrering och inkludering i förskolan för barn med autism kan tillföra viktig kunskap till professionella, beslutsfattare och anhöriga (6). Denna studie har därför som syfte att belysa en specialenhet för barn med autism i förskolan.

Metod och material

För att öka kunskapen om förskoleverksamhet för barn med autism valdes att göra en fallstudie (7). I november 2003 besöktes förskolan och pedagogerna (en specialpedagog och två barnskötare) intervjuades. I oktober 2005 genomfördes uppföljande intervjuer med personalen. Föräldrarna till de tre barn som gått på förskoleverksamheten för barn med autism tillfrågades om

Proceduren att gå på toaletten. Barnet (eller den vuxne) med autism guidas fram bild för bild i varje moment. Människor med autism har ofta svårt med muntlig kommunikation. Då är det stor hjälp att istället peka på en bild på ett vattenglas när man är törstig, istället för att säga det.

de ville ställa upp på en intervju under oktober-november 2005. Föräldrar och pedagoger fick information om att det var frivilligt att delta. Verksamheten hade vid intervjutillfället med föräldrarna redan lagts ned, och barnen gick då på en kommunal särskola för barn med autism, där forskaren arbetade som skolsköterska. Intervjun sammanföll med hälsosamtalen som genomförs i årskurs 1 och förlades i ett fall på barnens skola och i två fall på en annan skola. Föräldrarna fick välja tid och plats för intervjun. I ett fall kom båda föräldrarna, och i två fall kom barnens mammor. Intervjuerna varade i omkring en timmes tid vardera. Under intervjuerna med pedagoger och föräldrar fördes anteckningar, som skrevs rent direkt efter intervjutillfället. Intervjuerna var semistrukturerade (8) och bestod av öppna frågor, t.ex. "Berätta om dina upplevelser av förskoleverksamheten". Under intervjuerna tillfrågades respondenterna vid flera tillfällen "har jag uppfattat det här rätt" och så lästes det nyligen antecknade upp. Samtliga citat från intervjuerna som presenteras i föreliggande studie är här blivit upplästa och godkända av respektive respondent. Intervjuanteckningarna analyserades med hjälp av manifest innehållsanalys, vilket innebär att forskaren söker efter ord, fraser, beskrivningar och termer i anteckningarna som är viktiga för sammanhanget (9). Anteckningarna lästes igenom i sin helhet flera gånger. Se-

dan gjordes en sammanställning utifrån föräldrarnas respektive personalens perspektiv. Även denna text lästes noggrant igenom flera gånger. Tio undergrupper identifierades och markerades i texten med hjälp av färgpennor. Texten klipptes ut och samlades i respektive undergrupp. I nästa steg ordnades de ursprungliga tio undergrupperna i fem rubriker. Ur de fem rubrikerna identifierades därefter tre huvudgrupper: Pedagogik, Miljö samt Utveckling. Texten lästes igenom flera gånger för att få en känsla över helheten och för att få fram essentiella innebörder. Specialpedagogen och en av föräldrarna tillfrågades i november 2006 om riktigheten i kategorisystemet genom att få anteckningarna från intervjuerna upplästa och sedan svara på frågan "Passar dessa citat in i denna kategori?" o.s.v. Båda respondenterna godkände kategorisystemet. Vid detta samtal framkom kompletterande upplysningar som införlivades i studien.

Etiska överväganden

Informerat samtycke inhämtades från personal och föräldrar. Alla tillfrågade ställde upp på att bli intervjuade. Studien medförde inte någon extra påverkan på barnen. Området är lite utforskat och det är angeläget att förskoleverksamheter för barn med autism utvärderas för att kunna skapa goda miljöer för andra barn i framtiden.

Resultat

Tre barn med autism fick i augusti 2003 börja i en inkluderande förskoleverksamhet för barn med autism. Tidigare hade barnen varit integrerade i de ordinarie barngrupperna på tre olika förskolor. Ur intervjumaterialet med föräldrar och pedagoger utkristalliserades tre huvudkategorier: Pedagogik, Miljö samt Utveckling. Det kan ses som ett flöde, att pedagogik i samverkan med miljö ledde till utveckling.

Pedagogik

Föräldrarna var genomgående positiva till förskoleverksamheten för barn med autism. De uppskattade att det fanns tillgång till välutbildad personal som visste hur man kunde arbeta målinriktat och strukturerat med barn med autism.

Nu ser vi mer och mer av vår dotters personlighet. Den goda pedagogiken plockar fram mer och mer av barnet bakom autismen. Det är underbart.

Barnen hade alla gått i vanliga förskolor tidigare och haft assistent. Föräldrarna berättar hur svårt det var för deras barn att fungera i storgrupp. Barnen var utlämnade till den assistent som hade hand om barnet för tillfället. Om det var en assistent som var lyhörd och tog till sig av handledningen som gavs från habiliteringen så fungerade det bättre, men assistenterna byttes ofta ut och det blev ingen kontinuitet i pedagogiken. Föräldrarna berättade hur personal som inte hade tillräcklig kunskap om autism försökte uppfostra barnen genom att skälla på dem och anklaga föräldrarna för bristande uppfostran.

Här fanns det välutbildad personal som var öppna för att prova på nya saker. De behövde inte vänta en månad på att habiliteringen skulle komma ut och ge instruktioner, utan de kunde prova direkt.

Barnen fick en individuellt anpassad pedagogik och en strukturerad miljö. Varje dag arbetade personalen med individuell inläring. Med struktur och schema ökades självständigheten hos barnen

och det innebar att det minskade barnens frustration och oro.

Barnen med autism träffade ofta barnen på den övriga förskolan. Mötena skedde naturligtvis utomhus när de lekte på gården och när det gjordes utflykter. Barnen deltog också regelbundet på samlingarna med de andra barnen. Föräldrarna var också mycket positiva till att barnen i den stora barngruppen bjöds in till hemvisten, en handfull åt gången, för att t.ex. spela spel.

Personalen frågade barnen i den stora barngruppen "vem vill spela spel på Galaxen?" och det var alltid barn som anmälde sig. Det var positivt, de friska barnen fick mer vuxenkontakt och kände sig utvalda, och vårt barn fick umgås med friska barn att ha som modeller.

Miljö

Föräldrarna talade alla om hur bra det var med de specialanpassade lokalerna för barnen. Barnen hade en plats som var deras egen där de kunde dra sig tillbaka när det blev för stökigt och de inte orkade vara med i den stora barngruppen. Specialpedagogen framhäver att det är bra med integrationen, att förskoleverksamheten för barn med autism inte är för avskild från de andra avdelningarna, men att de ändå mår gott av att ha en hemvist att dra sig tillbaka till. En av barnskötarna berättade att barnen träffades i lek på gården, eller ibland på morgonsamlingarna, eller så bjöds de friska barnen in till hemvisten. Det visade sig att det var det bästa för barnen med autism att de fick vara i sin trygga miljö när de träffade andra barn. Mötena var till gagn för barnen med autism, men barnskötaren är övertygad om att även de friska barnen hade stor nytta av detta. Drygt ett år efter nedläggningen berättar specialpedagogen att hon nu arbetar som konsult till förskolor där barn med autism är placerade. Hon känner att hon inte kan ge lika mycket som hon kunde när hon arbetade direkt med barnen. Det är svårt när barnen är placerade i storgrupp, eftersom det

är svårt att hitta utrymmen för barnen att dra sig undan.

I förra veckan t.ex. var det ett stort evenemang på en av förskolorna, som naturligtvis var jätteroligt för de andra barnen, men för barnet med autism blev det en katastrof. Han visste inte vart han skulle ta vägen. Till slut tillbringade han och assistenten mycket tid i det utrymme som pojken i vanliga fall använder för strukturerat arbete. Denna dag fick han leka där istället, vilket gjorde att han inte ville arbeta där nästa dag utan bara leka. Varje plats har ju sin funktion, och det blir svårt för barnen när det blandas.

Utveckling

Föräldrarna berättade med glädje och stolthet över hur deras barn utvecklades på förskolan. De berättar om att barnen fick ett lugnare beteende och fick lättare att kommunicera. Pedagogiken och miljön gav resultat i barnens utveckling.

Här mådde hon bra och blev en kommunicerbar tjej. Hon fick lära sig att använda schema. Hon fick hjälp med att hitta strukturen och sig själv. Det stärkte henne enormt mycket.

Han var alltid glad där. Han var med

de andra barnen på den stora avdelningen, men när det blev för jobbigt kunde han dra sig tillbaka till hemvisten. När han började på här gick han fram mycket i utvecklingen.

Det första målet för personalen var att göra dagen begriplig för barnen, så att de skulle få kontroll över sin tillvaro. Stressnivån sänktes hos barnen, vilket gav omedelbara effekter i såväl beteende som förmåga till inläring. Detta, menar pedagogerna, kan aldrig uppnås om barnen är heltidsplacerade i en stor barngrupp.

Diskussion

Intervjuerna med föräldrarna skedde ett par månader efter avslutad förskoleverksamhet, vilket kan ses som en fördel eftersom föräldrarna inte stod i någon beroendeställning till verksamheten som de yttrade sig om. Bandspelare användes inte, men trovärdigheten stärks av att samtliga respondenter har godkänt intervjuanteckningarna.

Barn med funktionshinder som t.ex. autism gynnas av att vara i en inkluderande miljö tillsammans med barn utan funktionshinder eftersom det ger en positiv påverkan både på inläring och på

sociala relationer (10). Det ger dessutom positiva effekter även för barn utan funktionshinder (11). Förskoleverksamheten som är beskriven i föreliggande studie var förlagd på en kommunal förskola, där miljön och pedagogiken anpassades för barn med autism. Föräldrar och personal talade mycket positivt om denna verksamhet eftersom de menade att pedagogiken och miljön gav tydliga framsteg hos barnen. Enligt skolområdeschefen är det i princip kostnadsneutralt om förskoleverksamheten för barn med autism är samlad på ett ställe, eller om barnen är utspridda på olika förskolor med assistent. Det hade därför varit önskvärt om en sådan specialenhet hade kunnat få fortsätta sin välfungerande verksamhet. Det tar tid att återigen samla och utbilda kompetent personal och att få fram ett effektivt och funktionellt arbetssätt.

Tack

Stort tack riktas till medverkande familjer och pedagoger. Studien har kunnat genomföras tack vare ett stipendium från Procter & Gamble genom Riksföreningen för Barnsjuksköterskor. *

Referenser

1. **Wing, L. (1989)** The diagnosis of autism i Gillberg, C (red). *Diagnosis and Treatment of Autism*. New York: Plenum Press
2. **Polvall, Å., Andersson E., Carlström M., Havinder L. (2003)** Förskoleverksamhet för barn med autism. Arbetsgruppen för Förskoleverksamhet för barn med autism BSN Söder, Barn- och Ungdomsteam, Lund
3. **Flanagan O, Nuallain SO.** A study looking at the effectiveness of developmental screening in identifying learning disabilities in early childhood. *Irish Medical Journal*. 2001 May; 94 (5): 148-50
4. **Peeters, T, Jordan, R.R. (1999)** "What makes a good practitioner in the field of autism?" in *Good Autism Practice*. Volume 1, Issue 1,
5. **Persson B, Nordström B, Petersson K, Edwinston Månsson M, Sivberg B.** Screening and Intervention for Infants with Developmental Dysfunctions or Autism. *Lunds Universitet, 2004*
6. **Jordan, R, Jones, G, and Murray, D. (1998)** Educational interventions for children with autism: A literature review of recent and current research. Research report 77: Department for Education and Employment.
7. **Yin RK. (2003)** Case study research. Design and methods. 3rd ed. London: Sage
8. **Kvale S. (1997)** Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur
9. **Field PA, Morse JM. (1998)** Nursing research: the application of qualitative approaches 2nd ed. Cheltenham: S.Thornes
10. **Simmons, K.L. (2000)** "Parents, legislation and inclusion" in Daniels, H. (2000) *Special education reformed. Beyond rhetoric?* London: Falmer Press.
11. **Kennedy, C. H., Shukla, S. and Fryxell, D. (1997)** "Comparing the effects of educational placement on the social relationships of intermediate school students with severe disabilities". *Exceptional children*. No 64. pp 31-48

D-vitaminprofylax till barn

Livsmedelsverket rekommenderar att alla barn får D-/AD-droppar de första två åren (från cirka fyra veckors ålder). Barnet ska ges D-/AD-droppar hela året, det vill säga inget uppehåll görs under sommarmånaderna.

Det rekommenderade intaget av vitamin D för spädbarn är 10 mikrogram/dag. Detta intag täcks som regel inte genom kosten, utan ett extra tillskott måste tillföras. Alla barn bör därför få tillskott av D-vitamin i form av fem D-/AD-droppar dagligen. Det innebär 10 mikrogram D-vitamin.

För barn som får D-vitaminberikade matfetter (i praktiken alla margariner), berikad mjölk (mini-, lätt- och mellanmjölk) och brukar vara ute i solen är D-/AD-droppar efter två års ålder inte lika viktigt.

Barn som däremot inte får berikade produkter och inte vistas utomhus tillräckligt kan behöva få D-/AD-droppar ända upp i femårsåldern, i synnerhet om de har mörk hudfärg. Pigmentet hindrar nämligen till viss del bildningen av vitamin D. Detsamma gäller om barnet även på sommaren har kläder som täcker ansikte, armar och ben när det är utomhus.

A-vitamin ingår i AD-droppar främst av tillverkningskäl och kommer att tas bort.

Källa: Livsmedelsverket 2008-10-22